

LAUDATIO

pentru

Domnul Profesor **Keith HITCHINS**, cu ocazia acordării

Titlului de *Doctor Honoris Causa* al Universității „Alexandru Ioan Cuza”

24 octombrie 2008

www.uaic.ro

Laudatio

Profesorului **Keith Hitchins**, University of Illinois at Urbana-Champaign (Statele Unite ale Americii)

Domnule Rector,
Domnule Profesor Hitchins,
Doamnelor și Domnilor membri ai Senatului,
Doamnelor, Domnișoarelor și Domnilor,

Evocarea meritelor științifice, culturale și morale care îndreptățesc acordarea unei distincții, ca aceea pe care Universitatea noastră o înmânează astăzi – cea mai înaltă pe care o poate acorda o instituție academică – este, oricât de plăcută ar fi, și o încercare delicată. Ea este astfel nu atât pentru cei care o alcătuiesc și o enunță – puși în situația de a selecta, din biografia personalității celebrate, meritele cele mai relevante pentru distincția acordată – ci, în primul rând, pentru cel astfel onorat, obligat, împotriva unei firești modestii, să ia act, răbdător, de motivele elogiului. Pentru oricine, latentă tensiune identitară dintre autopercepție și percepția celorlalți sau dintre imaginea sinelui și alteritate, inerentă unor momente ca cel de astăzi, nu este, ușor de suportat. Cu atât mai puțin de către naturile înzestrate cu virtutea modestiei. Ea reprezintă, întotdeauna, o încercare dificilă.

Rugîndu-l, așadar, pe profesorul Hitchins să treacă peste pudoarea pe care cei apropiați i-o cunosc și să accepte să asculte această laudatio, trebuie să începem prin a constata că, în privința Domniei sale, alegerea spre evidențiere a acelor merite, care îl îndreptățesc să primească, acum și aici, Doctoratul „de onoare” al

Universității „Alexandru Ioan Cuza” este mai complicată decît s-ar putea bănuî. Cum se poate da seama de o operă științifică nu numai atît de vastă și complexă, încît sfidează orice încercare de sinteză, dar a cărei edificare, de-a lungul a aproape jumătate de secol, este într-atît de împletită cu biografia autorului, încît nu poate fi înțeleasă decît în legătură cu aceasta? Cît se poate alege și comenta din această operă, fără ca, prin însuși actul selecției să nu vorbești și despre viața celui care se află în spatele ei? Ca orice cãrturar adevărat, profesorul Hitchins a făcut din lectura și scrierea istoriei mai mult decît o simplă profesiune. Pentru Domnia sa, ele au fost un mod de viață. De fapt, cum vom arăta îndată, viața însăși.

Reconstituirea parcursului bio-bibliografic al profesorului Keith Hitchins, indiferent cum ar fi gîndită și din ce unghi întreprinsă, nu poate începe decît cu o afirmație de principiu: Domnia sa reprezintă, astăzi, o autoritate nu numai a istoriografiei nord-americane despre România, ci și a istoriografiei române însăși. Desigur, profesorul Hitchins nu a fost și nu este singurul specialist, din spațiul cultural amintit, preocupat de trecutul nostru. Cu începere din deceniul al 7-lea al secolului trecut, cînd istoria centrului și a sud-estului european a intrat, din ce în ce mai hotărît, în sfera de interes a mediilor universitare de peste Ocean, tot mai mulți istorici și-au manifestat preferința pentru studiile românești, consacrîndu-le ani lungi de activitate, materializați în studii și cărți de cea mai mare însemnătate. Nume precum Frederick Kellogg, Glenn E. Torrey, Paul Michelson și Kenneth Jowitt, sau Joseph F. Harrington, Paul D. Quinlan și Walter M. Beacon jr., fără a-i mai aminti pe istoricii americani de origine română, dedicați aceluiași domeniu (cum ar fi Stephen Fischer-Galați, George R. Ursul sau Radu R. Florescu), sînt, din acest punct de

vedere, deosebit de grăitoare, atestînd o bogată tradiție a explorării istoriei românești în spațiul cultural nord-american. Dl. Hitchins constituie, însă, în această serie, un caz aparte, nu doar prin numărul impresionant de titluri privitoare la istoria românilor (regrupate în peste 20 de cărți și mai multe zeci de articole), semnate de Domnia sa de-a lungul timpului. Dincolo de aceste cifre, extrem de sugestivă este, în primul rînd, metoda sa de cercetare, exemplar ilustrată de întreaga sa operă. Ne vom referi la ea, nu înainte, însă, de a reaminti, pe scurt, cum și în ce împrejurări a avut loc întîlnirea profesorului Hitchins cu istoria noastră națională.

Absolvent al prestigioasei Universități de la Harvard (unde și-a trecut, de altfel, și doctoratul), Domnia sa a intrat în contact cu istoria românilor la începutul anilor '60, în contextul mai sus amintitului spor general de interes pentru spațiul central- și est-european din perioada respectivă, marcată, cum ne amintim, în Polonia, Ungaria, dar – cu începere din 1964 – și la București, de evenimente politice de un interes major. După un prim stagiul la Paris, cînd curiozitatea deja schițată a tînărului istoric pentru trecutul românesc a fost încurajată să se dezvolte prin colaborarea cu reputatul specialist care a fost Emil Turdeanu, și un sejur de un an (între 1960-1961) la București, cel dintîi în România (făcut în calitate de bursier Fulbright – profesorul Hitchins fiind primul beneficiar al unui asemenea stipendiu în țara noastră), a urmat, în 1961-1962, perioada decisivă de la Cluj, care nu numai că i-a orientat definitiv preocupările spre studiile românești, dar i-a arătat și zona tematică de interes în care avea să-și desfășoare ulterior primele cercetări sistematice: mișcarea națională din Transilvania. Viitoare precizări – din partea exegeților sau a profesorului Hitchins însuși – vor desluși, probabil, mai limpede,

nenumăratele motive care îl vor fi împins pe oaspetele nostru de astăzi la o asemenea alegere. Contextul despre care am vorbit și curiozitatea de timpuriu arătată pentru istoria sud-estului european, îndeosebi a Imperiului habsburgic, vor fi fost, cu certitudine, din acest unghi, importante. Mai însemnate, însă, par a fi fost ambianța orașului transilvănean, care, în ciuda schimbărilor intervenite în cei 14 ani de regim comunist, mai păstra încă, atunci, ceva din climatul cultural antebelic și, deopotrivă, întâlnirea cu specialiștii rămași în activitate și prietenia cu unii colegi de generație (cum a fost neuitatul profesor Pompiliu Teodor), care i-au oferit tânărului istoric nu numai reperatele profesionale de care avea nevoie pentru a se instala definitiv în câmpul historiografic spre care se îndrepta, dar și atașamentele afective, în lipsa cărora orice ancorare de acest gen rămîne, finalmente, precară. Revenirile ulterioare în România, repetatele popasuri clujene, folosite pentru a explora temeinic fondurile documentare de la Academie și Biblioteca Universitară, celelalte călătorii de studii în Ungaria, Austria, fosta Iugoslavie, Cehoslovacia au fost, toate, de natură a-i oferi șansa unei înțelegeri exacte și echilibrate a tuturor aspectelor și nuanțelor problemei naționale din Transilvania, în cadrul mai larg al complicatului joc de influențe și raporturi specifice Monarhiei Habsburgice și Dualismului. Hotărînd să-și concentreze atenția asupra mișcării naționale ardelenе, istoricul american arăta implicit că preocuparea sa mergea nu atît către istoria „marilor” națiuni central-europene, care beneficiaseră, și pînă atunci, de un interes perfect legitim din partea specialiștilor, cît – după cum a notat, mai demult, regretatul profesor Pompiliu Teodor, unul din cei mai autorizați cunoscători ai operei sale – spre aceea, aparent mai modestă, a „naționalităților împinse pe un plan secund, asuprite și ignorate

[sistematic] de cercetarea istorică”. Atent la evoluțiile din zona central-și est-europeană, istoricul își va manifesta, însă, constant, preferința pentru spațiul ardelean. După două texte de început, publicate în 1963 (de fapt recenzii, menite a semnala două din aparițiile cele mai semnificative ale momentului), Keith Hitchins a început, din anul următor, seria studiilor care aveau să-l impună ca un cunoscător temeinic al realităților istorice românești, ocupîndu-se atît de personalitatea lui Andrei Șaguna (devenită curînd obiectul unei riguroase monografii), cît și de unul din protagoniștii iluminismului local, Samuil Micu, ambele teme anunțînd o extrem de interesantă teză de doctorat, dedicată mișcării naționale dintre 1780-1848 (publicată în 1969 la Cambridge, Massachussetts, sub titlul *The Rumanian National Movement in Transylvania 1780-1848*).

În același timp, cele două subiecte i-au deschis istoricului o largă perspectivă asupra tuturor fenomenelor și evenimentelor din spațiul ardelean în secolele XVIII-XIX, punîndu-l în situația de a se gîndi la o restituire integrală a ambelor perioade. Evoluînd în această direcție, cercetările profesorului Hitchins au produs, de la an la an, o bibliografie din ce în ce mai consistentă, reunind nu numai cărți și studii de cel mai mare interes, dar și nenumărate articole, recenzii sau semnalări ocazionale, grăitoare atît pentru aria neobișnuit de largă și asiduitatea lecturilor sale, cît și pentru metoda care-i sprijinea acumularea informațiilor. A publicat în prestigioase reviste străine („*Austrian History Yearbook*”, „*Balkan Studies*”, „*Slavic Review*”, „*Slavonic and East European Review*”, „*Canadian Slavic Studies*”, „*Journal of Modern History*” etc.); a fost, de asemenea, colaboratorul constant al mai multor reviste românești de istorie sau de cultură; a promovat studiile românești în străinătate, încurajîndu-i și pe alții

(colegi sau studenți) să li se dedice. Muncind temeinic, cu sistem și aproape fără răgaz, profesorul Hitchins ne-a restituit, treptat, tabloul aproape complet al epocii moderne românești, în felul în care i s-a dezvăluit acesta de-a lungul a peste patru decenii de neobosite investigații. Două importante volume (*The Romanians 1774-1866* și *Rumania 1866-1947*, publicate în 1996, respectiv 1994, la Clarendon Press din Oxford și, de curînd, traduse și în limba română) constituie punctul terminus, provizoriu, al acestui ireproșabil parcurs și, totodată, sinteza care trebuia să-l încununeze.

Metoda întrebuițată de profesorul Hitchins de-a lungul acestui impresionant parcurs istoriografic a constat, mai întii, în mobilizarea unui volum colosal de informații. Nimic esențial, fie că este vorba de sursele documentare ale temelor explorate sau de bibliografia lor secundară nu a scăpat atenției autorului. În legătură cu fiecare din subiectele care l-au interesat, profesorul Hitchins a citit aproape totul, metodic și temeinic, ajungînd, să cunoască, din interior, fenomenele și evenimentele cercetate, uneori mai bine și mai profund decît mulți istorici autohtoni.

Începînd, cu ani în urmă, să parcurgă istoria modernă și contemporană a românilor, profesorul Hitchins a știut să evite tentația inițială a marilor teme, riscante prin generalizările pripite spre care acestea l-ar fi condus, optînd pentru o analiză graduală, care l-a făcut să se intereseze, mai întii, de istoria așa-zis „mică”, a personalităților reprezentative, convins fiind că aceasta era calea cea mai potrivită de acces spre înțelegerea fenomenului care îl interesa: geneza și evoluția spiritului național românesc. Studiile, deja amintite, referitoare la Andrei Șaguna și Samuil Micu pot fi considerate, din acest unghi, drept programatice, mărturisind cît se poate de elocvent despre felul

cum a înțeles istoricul să-și desfășoare proiectul de a aprofunda domeniul ales spre cercetare. În cadrul acestui proiect, învățarea limbii române a fost, firește, indispensabilă. Ea i-a îngăduit profesorului Hitchins nu doar să se conformeze unui obicei curent în mediile academice americane, care reclamă din partea celui ce studiază trecutul unei comunități străine să-i asimileze, în prealabil graiul. În egală măsură, acest lucru i-a înlesnit, cum am spus, deja, contactul nemijlocit cu bibliografia și izvoarele interne, în lipsa căruia apropierea intimă de realitățile noastre și de spiritul în care s-a elaborat istoriografia română ar fi fost, cu siguranță, imposibile. Numai astfel ne putem, probabil, explica absența oricărei urme de mimetism în ceea ce a scris Domnia sa, precum și rigoarea imparțială, altfel spus, neutralitatea sa constantă în raport cu faptele relatate. Deși a cunoscut și cunoaște foarte bine tot ce s-a produs pînă acum, la noi, în legătură cu domeniul său de interes, dl. Keith Hitchins nu s-a lăsat niciodată influențat de opiniile parcurse și nici nu a devenit prizonierul autorilor citați. Cu atît mai puțin a căzut pradă excesului patetic. Sobru, concis și exact în toate analizele pe care le-a elaborat, profesorul Hitchins nu a ezitat, atunci cînd a fost cazul, să evoce, fără complezență, și laturile negative ale fenomenelor analizate, păstrîndu-și independența de judecată și spiritul critic, definatorii pentru un istoric adevărat.

Trecerea în revistă a contribuțiilor d-lui Keith Hitchins la cercetarea istoriei românilor și evidențierea modalităților care le-au făcut posibile ar rămîne, însă, prea sărace și parțiale în absența reliefării aspectului lor, neîndoielnic, cel mai important, care, în același timp, este și cel mai pertinent să descrie concepția metodologică a celui pe care îl omagiem astăzi: dimensiunea lor comparativă.

Profesorul Hitchins nu este numai un eminent specialist al istoriei românilor. Domnia sa este un cunoscător profund al fenomenului național în – nu ezităm să o spunem – integralitatea sa, fie că este vorba de partea apuseană a continentului nostru, de Europa centrală și de sud-est, de Peninsula Balcanică sau de spațiul central-asiatic. Lumea românească a secolelor XVIII, XIX și XX – atât de intim cunoscută și de subtil analizată de profesorul american – este numai o parte (o mică parte) a unui ansamblu mai vast, pe care Domnul Hitchins îl cunoaște în toate multiplele-i articulații și într-o complexitate care sfidează aptitudinile de cuprindere ale unui specialist obișnuit. Procedînd, cum a făcut-o și cu istoria românilor, de particularitățile căreia s-a apropiat gradual, pentru a ajunge la perspectiva atotcuprinzătoare, oglindită de cele două sinteze menționate mai sus, profesorul Hitchins a explorat istoriile naționalităților europene și asiatice pornind, ca să spunem așa, de la „firul ierbii”, de jos de tot, adică de la cazurile cele mai specifice, pentru a ajunge, treptat, în legătură cu fiecare din aceste istorii, la viziuni ample și sintetice. Pentru aceasta, întocmai cum s-a întîmplat și în cazul istoriei noastre, dl. Hitchins a învățat temeinic graiurile populațiilor de trecutul cărora s-a apropiat, pentru a putea vorbi și scrie despre acest trecut așa cum o făceau nativii. Enumerarea competențelor lingvistice ale profesorului american se lipsește de orice comentariu, într-atît este de grăitoare: în afara limbii române, pe care o cunoaște, bineînțeles, perfect, dl. Hitchins vorbește, scrie sau citește (deocamdată) în franceză, italiană, germană, spaniolă, rusă, maghiară, bulgară, albaneză, sîrbo-croată, slovacă, turcă, greaca modernă, kurdă, tadjikă, persană, kazahă, uzbekă și azeră, lista fiind, probabil, încă departe de a se încheia.

Contribuțiile științifice ale profesorului Keith Hitchens la deslușirea trecutului tuturor acestor națiuni, elaborate pe temeiul unui neobișnuit talent lingvistic, grație unei dăruiri constante și unei puteri de muncă absolut remarcabilă, nu numai că s-au materializat într-o operă imensă, alcătuită din nenumărate cărți, capitole de cărți, monografii, studii, articole ocazionale, recenzii, note de lectură etc. Ele i-au adus d-lui Hitchens și o notorietate internațională, la fel de greu de evocat succint, ca și opera sa prodigioasă, oglindită deopotrivă de premiile pe care le-a primit, de includerea sa în colegiile redacționale ale mai multor reviste internaționale, de colaborările care îi sînt solicitate de faimoase instituții editoriale, de participarea, ca membru, în cîteva din cele mai prestigioase comitete științifice din lume și, nu în ultimul rînd, de onorurile academice prin care i-au fost recunoscute, în anii din urmă, în România și în alte părți, meritele culturale, intelectuale și morale.

Impresionanta cuprindere și valoare a tot ceea ce a scris și publicat îi conferă profesorului Keith Hitchens nimbul aparte al unui autentic savant. A avut însă, dobîndirea acestui nimb, un preț? Altfel formulată, această întrebare ar putea fi pusă în felul următor: cum ar trebui să trăiască un intelectual, admițînd că este dăruit cu harul profesiei sale, pentru a spera să ajungă, cîndva (dar nicidecum cu certitudine), pe culmile consacării, unde se respiră aerul rarefiat al științei pure?

Doamnelor și Domnilor,

Vă rog să îngăduiți celui care citește acest discurs omagial, să creadă că nu știrbește prin nimic solemnitatea momentului de față, dacă încearcă să răspundă la întrebarea de mai sus povestind o mică întâmplare cu sensul unei parabole.

Împărtășind unui prieten câteva din datele constitutive ale operei celui pe care îl omagiem astăzi și dificultatea pe care o resimțeam de a găsi tonul potrivit și cuvintele exacte pentru a o descrie, am fost, dintr-o dată, întrebat: „Și dl. Hitchins are o viață socială?” (mă grăbesc să spun acum că da, cu siguranță o are).

Cred că este exact genul de întrebare pe care ne-o punem noi toți, universitari, oameni de știință și intelectuali obișnuiți, care, deși nu ne separăm viața (personală sau socială) de meseria pe care o facem, distingem, totuși, destul de net, între ele, ori de câte ori facem alegeri specifice (pentru viață sau pentru profesiune), acționînd, după aceea, în funcție de una sau de cealaltă. Oameni ca profesorul Hitchins nu sînt, de bună seamă, scutiți de alegeri ce implică, adeseori, renunțări și sacrificii. Numai că, spre deosebire de noi, cei dizarmonici, care, prin asemenea opțiuni, ne organizăm într-un fel viața și în alt fel meseria, cei puțini, ca domnia sa și cîțiva alții, pentru care biografia personală este într-atît de împletită cu profesiunea lor, încît devine inseparabilă de ea, fac din opera lor însăși viața (dacă nu chiar, uneori, și din viață o operă), amintindu-ne, astfel, de armonia interioară în care trebuie să fi trăit primii oameni la începutul începuturilor.

Domnule Profesor Hitchens,

Decernîndu-vă distincția de „Doctor Honoris Causa”, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, cea mai veche Universitate a României și una dintre cele trei instituții de învățămînt superior de elită ale țării nu cinstește doar meritele Dumneavoastră intelectuale și științifice și nici – se cuvine adăugat – numai pe cele morale. În Dumneavoastră și prin Dumneavoastră, ea cinstește competența, talentul, probitatea și abnegația, afirmîndu-și, astfel, împotriva unui timp nu întotdeauna prielnic, încrederea în perenitatea unor valori fondatoare. Acesta este crezul nostru, al tuturor celor ce facem parte din această comunitate academică, iar prezența Dumneavoastră astăzi, aici, ne oferă prilejul să-l onorăm, onorîndu-vă pentru că îl întruchipați.

COMISIA

Președinte,

Profesor univ. dr. **Vasile IȘAN**, Rector al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Membri:

Profesor univ.dr. **Alexandru ZUB**,

Membru al Academiei Române,

Director al Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”, Iași

Profesor univ.dr. **Nicolae BOCȘAN**,

Prorector al Universității „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

Profesor univ. dr. **Toader NICOARĂ**,

Prorector al Universității „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

Profesor univ.dr. **Gheorghe IACOB**,

Prorector al Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

Profesor univ.dr. **Alexandru-Florin PLATON**,

Decan al Facultății de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”,
Iași

Iași, 24 octombrie 2008

